

ԺԱՄԱՆԱԿ

ԿԱՆԴԵՍ ԿԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ե. ՏԱՐԻ 1867

ԹԻԻ 129

Այս հրատարակութիւնը շաբաթը անգամ յէ ՇԱԲԱԹ օրերը :
Բաժանորդագրութեան գինը ամբողջ 5 արծաթ յէճիւրիկէ խնդիր :
Իւրաքանչիւր Բաժանորդի պէտքէ արժէ արժէքն իւրը ամբողջութեամբ :
Երեսն ֆալսեալ օրինակ :

Դրոշմ երկուսէ : Երազրոյ ծածկոյ ծախսը առնուի իրայ :
Ստորագրութիւնները արժէքն առաջին թուին իւրայն :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՍԵՐԿԻԶԻՆ ԷՖԵՆՏԻ

Սահմանադրութիւնը վերաբնութեան առնուելէն ի վեր, Պատրիարքարանի մէջ խառն ժողով մը հաստատուած է, որուն անդամները մերթ խմբովին և մերթ մասամբ հրաժարու կան տարով հետզհետէ, երկու անգամ նոր ի նորոյ յաւելուածներ եղան. և այս վերջին անգամուն՝ այնպիսի անձեր սոյն պաշտօնին յատկացան, որոնք ուրիշ ատենի մը մէջ թեր. ևս մեծ թախանձանքներու ալ չանային : Վսեմախոյլ Սերվիլէն Էֆենտին, որուն ծանրազաւղ վիճակը ամէն մարդ գիտէ, և այժմ խառն ժողովոյ ատենապետութեան պաշտօնը կը վարէ, շատերու զարմանքը գրաւած է. և ամենուրեք հետաքրքրութիւնը շարժած է գիտնալու թէ արդեօք ի՞նչ պատճառէ յառաջ եկած կրնայ ըլլալ Սերվիլէն Վսեմութեան վրայ արդի պարագայից մէջ երեւցած անակնկալ եռանդն ու աշխոյժը :

Երեսօք. ժողովոյ վերջին երկու նիստերուն մէջ, Երեսօքիսանաց մեծ մասն ալ այդ հետաքրքրութիւնն ունէր, մանաւանդ երբ ընց Սերվիլէն Էֆենտին՝ ատենաբանութեան յառաջադանի տեղ գործածած սա պատմութիւնը. Երկուսից մը գետը խղճուելու վիճակի մէջ ուրիշ անգիւցացիէ մը օգնութիւն կը խնդրէ. ցամաքը գտնուող անգիւցացին թողուցութիւն կը խնդրէ անոր խնդիրը կատարելու անձեռնհաս ըլլալուն, վասն զի երկրին օրինաց համեմատ ուրիշ մը իրեն ներկայացուած չէ

եղեր : Երկէ հետեցուց Սերվիլէն Էֆենտին թէ օրինաց կամ ձեւից խախտ պահպանութեան նախանձանքներու թեմաք միւս անգիւցացին կը խղճուի : Բայց այժմ մեր Վզդն ալ, հետեցուց Սերվիլէն Էֆենտին, այժմ վտանգաւոր վիճակի մը մէջ ըլլալով, անոր վերաբերեալ զանալութեանը համար օգտակար օրէիցէ առաջարկութիւն՝ առանց ներկայացնողին սվ ըլլալը նկատողութեան առնելու, այսինքն առանց քննելու թէ ո՞ր է խառն ժողովը, որմէ է իր գոյութիւնը, և Սահմանադրական Երեսօքիսանութեան մը ի՞նչպէս առաջարկութիւն կը ներկայացնէ, առանց այս հանգամանքները՝ որ պարզապէս ձեւեր են՝ քննելու, միայն պէտք է քննել թէ եղած առաջարկութիւնն արդար է և օրինաւոր ևն :

Սերվիլէն Էֆենտին այս յառաջադանութիւնն այնչափ ուշադրութեան արժանի է, որչափ անոր յանակնկալ խառն ժողովոյ պաշտօնատարութեան յանձնառութիւնը :

Երբ մենք կ'ուզենք համառօտիւ քննել թէ ի՞նչ պատճառ կային, որոնցմէ հարկադրեալ Սերվիլէն Էֆենտին կ'ընդունի այդ պաշտօնը. և թէ ի՞նչ էին անոր առաջարկութիւնները, և թէ ի՞նչ են Երկուսից բողոքանքները, որոնց գործադրութիւնը կը պահանջուի Երկուսից այժմեան տարտամ վիճակին մէջ :

Հատերը այնպէս ենթադրեցին թէ Սերվիլէն Էֆենտին անակնկալ կերպիւ աղբային պաշտօնի յանձնառութիւնը ուրիշ պատճառ չունի, բայց եթէ Բ. Գրան առաջարկութեան համեմատ առժամանակեայ ընդունելութիւն մը : Սակայն ասիկա սխալ է. վասն զի Սերվիլ-

էն է ֆէնտին ընթացքը և ցոյց տուած եւ
աւանդը կ'արտայայտեն թէ ոչ առժամանակ
եայ պաշտօնեայի մը նման ընդունած է իր
պաշտօնը և ոչ յակամայից բռնադատեալ :

Կամ թէ կրնանք բռնել որ այսպիսի փո-
փուկ պարագայից մէջ Սերվիլէն է ֆէնտին ա-
ւելի օտարի քան թէ Վրդին ծառայելու նը-
պատարու յանձն առած է այդ պաշտօնը . — ոչ
երբէք . բայց որով Սերվիլէն է ֆէնտին իր վի-
ճակաւը և պաշտօնիւր այնպիսի անկախութիւն
մ'ունի , որով ամենեւին տեղիք չեն մնար օտա-
րոտի կարծեաց և կասկածանայ . մանաւանդ որ
իր ազդասիրութիւնը մինչև յարգ և ոչ մէկ
առթի մը մէջ կ'ստիպանայ ենթարկուած է :

Կամ թէ , փառասիրութեան և անձնական
նկատումներու համար արգէօք պաշտօնեու-
թիւն յանձն առաւ , և իր առաջարկութիւն-
ներովն ալ Վրդին և անոր ապագային առջև
մեծ պատասխանատուութիւն մը կը հրաւի-
րէր իր վայ . — ոչ երբէք . վասն զի Սերվիլէն
է ֆէնտին կարօտութիւն չունի ազգային գըլ-
խուցուէր քաշելու համար կոչումն ունեցող
պաշտօնեութեան մը փոքր սպասելու . իր անձ-
նական և ընկերական փառքերն իրեն կ'օգտեն :

Հապա ի՞նչ է պատճառը , որով Սերվիլէն
է ֆէնտին արդի պաշտօնեութիւնը ուղեց ըս-
տանձնել :

Երկու պատճառ կայ .

Առաջին . Վրդային վարչութեան հին եղա-
նակը ջնջելու , և սահմանադրական նոր վար-
չութիւն մը հիմնելու առաջին ու գլխաւոր
աշխատաւորներէն մէկն ալ Սերվիլէն է ֆէնտին
եղած է : Վրդային վարչական յեղափոխութեան
այս միջոցին մէջ պատահած հազարաւոր դժ-
ւարութիւններն յայտնի են . Սերվիլէն է ֆէն-
տին այս մեծ գործոյն մէջ մեծ պաշտօն վա-
րած է . և կրնանք ըսել թէ Կայսերական կա-
ռավարութեան վաւերացմամբ օտայնուած
Սահմանադրութիւնն ալ գլխաւորաբար անոր
ազդեցութեան և ջանից արգասիքն է : Ըրդ
6-7 տարիէ ի վեր Վրդը Սահմանադրութիւն
մը և Սահմանադրական վարչութիւն մը ու-
նեցաւ . Վրդին մէջ ընդհանուր և նշանաւոր
շարժում մը տիրեց և գրեթէ ամէն Հայ մեծ
յուսով և ակնկալութեամբ ողջունեց այս յե-
ղափոխութեան թուականը : Սակայն Սահմա-
նադրութիւնը մեռած գիր մ'է , եթէ զայն
գործադրելու մարդ չըլլայ . Սահմանադրա-
թեան գործադրութիւնը դժուարութեանց
հանգիստեցաւ , և ժողովուրդն ալ իր ակնկա-
լութիւններէն զրկուելով ետեւէ եղաւ խու-

ղարկել թէ , պատճառ՝ Սահմանադրութիւն էր
արգէօք թէ գործադիր իշխանութիւնը վարող
անձանց անձեռնհասութիւնը : Բայնի տար-
տամ և անորոշ վիճակի մէջ Սահմանադրու-
թիւնն իր արժէքը , և սահմանադիր ան-
ձինք ալ իրենց յարգը կորսնցնելու վտանգին
մէջ էին . երբ յանկարծ Սերվիլէն է ֆէնտին
ձեռք կ'երկնցնէ և զօրութիւնն իրեն աջակից
ուսնեկալով կ'անցնի ազգային վարչութեան գը-
լուխը (ազգային՝ պաշտօնին նկատմամբ և ոչ
ծագմամբ) , և յառաջագիմու թեան բարեկա-
մայ սիրտը մոխրութեամբ կը լեցնէ :

Երկրորդ , Սերվիլէն է ֆէնտին ազգային
Սահմանադրական վարչութեան հիմնադրու-
թեան և հաստատութե մասին ունեցած ծա-
ռայութեանց հետ այնպիսի գործեր ալ ունե-
ցած է , որոնք դարձեալ իր ազդեցութեան
շնորհիւ տեղի ունեցած ըլլալով , անոնց հետե-
ւանքը Վրդին վնասակար եղած է . օրինակի
համար առաջին Քաղաքական ժողովը Սերվի-
լէն է ֆէնտին ազդեցութեամբ լուծուեցաւ
և նորոգուեցաւ իր որոշեալ պայմանաժամէն
առաջ . երկրորդ Քաղ. ժողովը որուն ատե-
նապետութեան պաշտօնը ինքն Սերվիլէն է-
ֆէնտին կը վարէր՝ լուծուեցաւ և նորոգուե-
ցաւ դարձեալ այն խմբին միջոցաւ , զոր ինքն
Սերվիլէն է ֆէնտին անուցած և գործածած էր
առաջին Քաղաքական ժողովը լուծելու հա-
մար : Եւս կերպով ոչ առաջինը և ոչ անոր յա-
ջորդը , ոչ երկրորդը և ոչ անոր յաջորդը կրցան
նշանաւոր արդիւնք մ'ունենալ : Սինչև որ
մարտ 20ի պետական հարուածը վրայ եկաւ ,
և Սահմանադրութիւնը վերաքննութեան տակ
ձգուեցաւ որոշեալ ժամանակէն յառաջ : Եւս
փոփոխութիւնները՝ որոնց մէջ Սերվիլէն է-
ֆէնտին ազդեցութիւնն ալ մաս ունէր , ժո-
ղովուրդը լուրջեայն ընդունեց , և ասկէ ալ աւե-
լի արժանաւոր յարգանք մը չէր կրնար մատու-
ցանել Սերվիլէն է ֆէնտինին : Սակայն Վրդին վի-
ճակն ալ օր օրի վատթարանալու կերպարանք ա-
ռաւ . այնչափ որ նոյն իսկ Սերվիլէն է ֆէնտին
զգալով , իր ծանր զգալմունքները մէկը ի ըրած ,
Խառն ժողովոյ գըլխը կ'անցնի , և Երեսփո-
խանաց յորդոր կաւոյ մէկը զինել ձեւերու
վրայ եղած նկատումները , և Վրդին ծառայե-
լու ի՞նչ եղանակ կամ հնար կայ նէ , զայն ի
կիր արկանել :

Ըրդ Սերվիլէն է ֆէնտին այս երկու գլխա-
ւոր պատճառներուն համար ազգային արդի
պաշտօնատարութեան ծանր լուծը յանձն ա-
ռած ատենը ի՞նչ միջոցներ կ'առաջարկէ Վր-
դին , արդի վտանգաւոր վիճակէն ազատելու
համար : Կ'առաջարկէ

1. Ստակ հաւաքել. կառավարութեան միջոցաւ իւրաքանչիւր Հայէ տարեկան 40ական կարայի տուրք մը պահանջելու պայմանաւ:

2. Սարգ հասցնել. 3 ամսի միջոցի մէջ եկեղեցական և մանաւանդ վարդապետ հասցընել:

3. Վարչական հրահանգներ պատրաստել: Այս առաջարկութեանց ընդունելութիւնը կը խնդրէ Սերվիլէն էֆէնտին աղբային Արեւափոխանութենէն և անոր հետ անխախտ անօրէնութեան իշխանութիւն մը, բոլոր պատասխանատուութիւնն իր վրայ յանձն առնելով:

Սակայն Սերվիլէն էֆէնտին այս առաջարկութիւնները, մանաւանդ տուրքի խնդիրը կերպ կերպ տարաձայնութիւններ հանելով, հասարակաց միտքը յուղեց, և ընդդիմութիւն կրեց, չէ թէ անխախտութեան ցոյցով մը առնոյն ինքն Սերվիլէն էֆէնտին, այլ այն թերութեանց համար, որ Սերվիլէն էֆէնտին ինքն կայացուցած առաջարկութիւններն ունենին:

Եթէ Սերվիլէն էֆէնտին կ'ուզէ Վրդին մեծ ծառայութիւն մ'ընել, մանաւանդ այսօրիս պարագայից մէջ, պարտաւոր է անդի տալ իր կարծեաց՝ Վրդին բաղձնուոյ առջև. առանց որոյ անհնար է որ կարող ըլլայ ժողովրդեան վստահութիւնը գրաւել:

Ըրդ Վրդին բաղձնաքներն են

1. Սահմանադրութիւնն ամբողջ ունենալ և անոր գործադրութիւնը վայելել. առանց անոր որեւիցէ տնօրէնութիւն, ջանք և ճիւղ ոչ այնչափ օգտակար և ոչ հիմնուոր կրնան ըլլալ Սերվիլէն էֆէնտին առաջին անգամ հրապարակաւ կրկնած և երեքիկնած է թէ առանց Սահմանադրութեան ոչ աղդ կայ և ոչ վարչութիւն. ուստի և չենք ուզել որ ինք ըլլայ առաջին անգամ ըսող թէ Սահմանադրութիւնը ձեւ մ'է, հրահանգ մ'է, բայց ոչ պիտոյք ներք լեցնող: Մէկ նկատմամբ սրչափ ստոյգաւ ըլլայ այս բանս, դարձեալ ոչ Վրդին վիճակը կը ներք, և ոչ Սերվիլէն էֆէնտին նման անձի մը կը ներաւի այս խօսքն ընել, որ աղէկապաւնութիւն չընէր հասարակաց կարծեաց վրայ:

2. Իրամի պիտոյքը լեցնել, ոչ թէ ուրիշ միջամտութեամբ, այլ բուն իսկ Վրդին վարչութեան ձեռք հաւաքելով: Վրդային ելլալով կանոնաւոր տեսչութիւն մը, որ պէտք է ասորէ տարի օրինաւոր հաշուեցոյցներ հրատարակել, կրնայ հասարակաց վարին ու համարումը գրուել, և գրամական պիտոյքը լեցնել: Բանութիւնը ոչ թէ կը հաւաքէ, այլ

կը ցրուէ, մանաւանդ դաւառներուն մէջ, ուր առանց ժողովրդեան ցաւաց դարման տանելու՝ որեւիցէ տրոյց հաստատութիւն մը կըրնայ բաղձադիմի կասկածներ յարուցանել, և ժողովուրդը օտար փարախներու մէջ ցրուել: Վրդային մօլից արդի աղբիւրները եթէ լաւ մը քննուին, կարելի է այնպիսի բարեկարգութիւններ մտցնել, որոնցմով մուտքը աւելի բարգաւաճի: Գաւառներէն հաւաքուած Սուգաթա տրոյց քանակութիւնը կեդրոնական անտուկին համար 120 հազար զուրուշ է. իսկ բուն քանակութիւնը որ ժողովրդէն կը հաւաքուի, քանի մը հարիւր հազարներու կը հասնի կ'ըսուի: Վանօրէից մատակարարութիւնը, նոյնպէս առաջնորդական տուրքերը ամէն տեղ զգուհուի յարուցած են: Վատրիարքական և առաջնորդական վարչութեց ծախքը հայթայթելու միջոցներ գտնել պէտք է. հրաժարեալ պատրիարքներու և առաջնորդներու ամսական կը կապուի Վառավարութեան կողմէն, մինչդեռ անոնք ան տուէն ամենեւին ծախք չունին, կամ ունենան տլնէ շատ թեթեւ է: Սերվիլէն էֆէնտին իրաւունք ունինք սպասել ասանկ կենսական և դիւտաւոր խնդրոց անօրէնութիւնը. օրինակի համար անմիջական պիտոյց համար 4-5 հարիւր հազար զուրուշի նպատակ մը կամ փոխառութիւն մը բարեխնամ Վառավարութենէն. ինչպէս Յունաց քանի մը անգամ եղաւ:

3. Սարգ. արժանաւոր մարդ ունենալ: Սերվիլէն էֆէնտին կը սխալի. երբ կը կարծէ թէ 3-4 ամսուան մէջ մարդ հասցնելու կարող է, մանաւանդ վարդապետ հասցնել սրչափ զգուարին է: Սարգապետ մը քանի մը գլխաւոր յատկութիւններ ունենալու է. հոգեւոր և մարմնաւոր իշխանութիւն ունենալուն, հագեւորականութեան վերաբերեալ ուսմանց անդեկութիւն, և քաղաքականութեան և աշխարհի ամէն դարձուածոց հմտութիւն. նաեւ մարմն ու բարի վարք, և որ աւելի մեծն է, մշտնջենաւոր կուսութեան ուխտ պիտի ունենայ: Կարելի է այս յատկութիւնները համադրամայն ի միասին գտնել մէկ անձի վրայ. և ան ալ 3-4 ամսուան միջոցի մէջ: Սարգ գտնելու համար, մարդը յարգելու է. երբ արժանաւորին յարգը չգիտցուի, և մոլի, աղէկապիղծ, սոսկալի անօրէնութեամբ շաղախեալ եկեղեցականները փոխանակ պատժելու, արտաքսելու, թուքամուր քսելու անոնց երեսը, կ'ընենք կը պատուենք և կը մեծարենք, կուրծքը Մեծիօրէն պատուանշան մ'ալ կը կախենք. հարկաւ արժանաւոր եկեղեցական:

ներն ալ օր օրի նուազելու վրայ կ'ըլլան . և Ղզգին արդի վիճակին մէջ, մինչդեռ նոյն իսկ եկեղեցականներն իրենց մէջ արժանաւորադուներն վրայ նախանձելով՝ զայն վատտհամբաւելու , և անարժանին գարշութիւններն ու սղծութիւնները վարագուրելու մտադիր են , երբէք արժանաւոր եկեղեցական ալ ունենալիք չունինք . եղածներն ալ մէյմէկ անկիւն քաղաւած արտմութեամբ և հառաչանօք պիտի մաշուին : Երբու տեսակին ալ օրինակներ կրնանք տալ : Կրնայ Սերվիլէն էֆէնտին , արժանաւորը յարգելու և անարժանը պատժելու բոլոր ճիգը թափել . եթէ ուզէ՝ կրնայ . և ահա այն տան կարող է Ղզգին ու Եկեղեցւոյն ծառայութեանը նուրբալ վարդապետներ հասցնել , թերևս 3-4 ամսուան մէջ . չէթէ նորի նորայ , այլ արդէն եղածները որ մէյմէկ անկիւն քաղաւած են , զանոնք յերևան ածելով :

4. Ժողովուրդը ինչպէս վաթար առաջ նորդներու ձեռքը . նոյնպէս իւրաքանչիւր դաւառի , քաղաքի և գիւղի մէջ արմատացած և զօրացած Հայ իշխաններու կամայը մատնուած է : Այս անձերը որ հիմա էֆէնտի կոչուելու են համար , էֆէնտիսին կը կոչուին նաև ժողովրդէն , միօրինակ խտուութեան և բռնութեան լուծը ծանրացուցած են Ժողովրդեան վրայ . և տեղւոյն փաշան , կամ գայմապաճը , կամ միւսիրն ալ իրենց դործիք ունենալով , սոսկալի անօրէնութիւններով ընկճած ու նըւաճած են կարեկցութեան արժանի ժողովուրդը : Բզգային տրոց բաշխուին ու հաւաքումը էֆէնտիսներուն ձեռքն է . նոյնպէս արքունի տրոց բաշխուին ու հաւաքումը էֆէնտիսներուն ձեռքը . առաջնորդն ալ անոնց կամակից . ալ ո՞վ կարող պիտի ըլլայ աւանդ դէմ գնել , Կուզէ՞ Սերվիլէն էֆէնտին Ղզգին մեծ ծառայութիւն մ'ընել , ահա այս էֆէնտիսներուն անսահման ազդեցութիւնը չափաւորելու է . խորտակելով անոնց բազուկները , որ տեղւոյն փաշայէն կամ միւսիրէն զօրութիւն գտնելու վրայ են :

5. Իրօքըր տասանորդի տուրքը ըստ օրինաց տէրութեան երկրին բերքէն հարիւրին 10 կամ 15 առնելու տեղ , երբեմն 20 կամ 25 կամ 30 կ'առնուին . ալ առնողին խղճին գիտնալու բանն է . և այս ալ դրամ կ'առնուի չէթէ երկրին բերքէն : Հատ անգամ բերքին ժամանակին չսարսելով , առաջուց աչքէ անցնելով , դին մը կ'որոշուի . օրինակի համար 500 քերէ ցորեն բերող երկրի մը համար 1000 գրիւ կը նշանակուի , կամ թէ առատութեան

տարի մը 1000 բերած է նէ . միշտ միւսնոյն չափը կը նշանակուի , և ըստ այնմ տուրքը զուրուշի կը վերածուի , և հարստէրէն կը պահանջուի : Սակայն կ'ըլլայ որ բերքը նոյն քանաւորութիւնը չունենար , կամ մարախը կ'ուտէ , կամ Բիւրսերը կրակի կուտան . ո՞վ մօտիկ կ'ընէ . տուրքը տուրք է անշուշտ կը պահանջուի : Այս ալ դրսերուն էֆէնտիսներուն գործընէ . անոնք են ընդհանրապէս տասանորդի առուտուր ընողները . ահա ասոնց ալ դարման մը տանելու է :

6. Բիւրսերու , Վաշարներու և լեռնցի ու վայրենի ցեղերու երեսէն տեսնուած անտանելի նեղութիւնները չեն համբուիր . ժողովուրդը տէրութեան տուած տուրքերէն զատ՝ այս վայրենիներուն ալ տուրք տալու պարտաւոր է : Պատահեր է որ Բիւրս մը զՀայ մը մը սպաննած է . և սպաննողը փնտռող չէ եղեր . դարձեալ պատահած է որ Հայ մը զԲիւրս մը սպաննած է , և Հայը բռնուած բանտարկուած և սպաննուած ալ է : Այս նկարագիրներն ընելու չենք երկարեր . ամէնուս դիտցած ու հասկցած բաներն են : Ըսոնց դարմանը շատ դիւրին է . բաւական է որ Կառավարութիւնը ժամանակ ունենայ անգամ մը այն կողմերուն վրայ իր գթութեան ակնարկը ձգելու . և ինչպէս Գողան տաղիի բռնաւորները ջնջեց , այսպէս և կարող է հալածել և ջնջել կամ հընադանդութեան ամէլ այն լեռնցի ու վայրենի ժողովուրդները . որ հակառակ բարեխնամ Կառավարութեան կամաց և անկէ ապստամբած , ինքնագլուխ ազգ և ցեղական իշխանութիւն մը կազմելով ժողովուրդը կը հարստահարեն ամէն կողմ , և թէ քրիստոնէայ և թէ իսլամ ցեղերու միանգամայն վտանգաւոր են : Այս վայրենի ազգաց անգթութիւններուն մատնուած ժողովուրդը հայրաինամ Կառավարութեան մէկ ակնարկութեամբ կարող է հալածական վարել զանոնք , և () ամանեան կայսրութեան հողերը սրբել և աղատել այն գարշելի աւազակներէն :

7. Բզգային դատարարական յառաջդիմութեան ձեռնտուութիւն . ըստ կարգի թէպէտ վերջը մնաց , բայց ըստ ինքեան առաջին պիտոյք : Իրօքըր ամէն տեղ՝ նոյն իսկ Կ . Պօլսոյ մէջ տակաւին յառաջդիմութիւնը ծաղրող ու քամահողն ունի . դասաւորու կամ վարժապետ անարդութեան մէջ են . անանկ որ մարդ կ'ամէնայ տակաւին վարժապետ եմ ըսելու : Թէ դրսերը և թէ ի Պօլս տակաւին եկեղեցւոյ եկամուտները վարժարանի պիտոյից յատկացնելը սոսկալի մահացու

մեղք համարողներ կան . և ցաւալին այն է որ երբեմն վարժարաններն ալ ասանկ չպիտու մարդոց կը յանձնուին : Ասոնց աղբեցութեան նուազութիւնը հոգալու հետ՝ վարժարաններու վիճակը բարւոյեցելու պէտքը խիստ զգալի եղած է :

Ահա ասոնք են Աղբին բաղձանքները . որոնք աղբային պաշտօնեայ մը, ինչպէս է Սերվիլէն էֆէնտին, եթէ բոլոր դօրութեամբը դօր ծաղրելու ելնէ, Աղբին վտահաւթիւնն ալ անոր հետ կ'ըլլայ . սրով միայն հնարաւոր է պարտուպատշաճ ծառայութիւնը Աղբին ընծայել . և իր անունն ալ աղբային պատմութեան մէջ փառաւորել, իբրեւ Գործարար Սահմանադրութեան և Բարեխաճ յառաջադիմութեան և Ժողովրդեան . որ տակաւին Սերվիլէն էֆէնտին կը պահի :

Արդ ամիսփելով Աղբին պիտոյքները կամ բաղձանքները, կը գտնենք

1. Սահմանադրութիւնը .

2. Դրամ .

3. Սարդ .

4. Գաւառական աղբայնոց վիճակին բարւոյութիւնը (որ 4^ր. 5^ր. 6^ր. մասերուն բովանդակութիւնն է) :

5. Աղբային դատարարութեան յառաջադիմութեան միջոցները :

Եթէ Սերվիլէն էֆէնտին կը բաղձայ Աղբին ծառայութիւն մ'ընել, և ինչպէս Սահմանադիր անձանց կարգը նշանակէ և անոր Գործադիր անձանց կարգը աւաճին ըլլալու փառքը ստանալ, պարտաւոր է իր անձնական կարծիքները մէկ կողմ դնել, և Աղբին Բաղձանք ետէն երթալ :

Եւ եթէ Աղբն ալ կ'ուզէ որ իր արդի տարւածք և վտանգաւոր վիճակէն ազատի, պարտաւոր է Սերվիլէն էֆէնտին վրայ խաբարեալ վարակութիւն ունենալ . երբ անիկա իր բաղձանքները կատարելու մտադիր կ'ըլլայ :

Այս անգամի համար տեւեմ :

ԵԴՒՊՏՈՍԻ ՎՐԱՅ

Եգիպտոսի վրայօք մեր գրած յօդուածներուն պատասխանին սպասած ատեննիս, ահա Արշալուսոյ 818 թիւը ձեռուարկաւ հասաւ . ուր անուղղակի կերպիւ մեր գրածներուն հերքման ճիգ մը նշմարեցինք :

Թէև յամանակին անունը տուած չէր, բայց կ'Պօլսոյ լրագիրներէն ոմանք ըսելով,

յայտնի կերպիւ յամանակն անհարկած էր . ըստ որում Յակոբեան եղբարց դէմքան հրատարակող ուրիշ թերթ չկայ տակաւին ի Պօլսոյ :

Եւ որովհետև մենք ալ մինչև ցարդ կ'ըստանէինք տեսնել Յակոբեան եղբարց կողմէն փաստաբան մը, որ յամանակի 115 և 117 թիւերուն մէջ հրատարակուածները հերքէ . ուստի կը շնորհաւորենք Արշալուսոյ, և կը խնդրենք որ բարեհաճի պատասխանել մեր յօդուածոց, փոխանակ « ի կրկի շարժեալ անհիմն ամբաստանութիւններ և զրգարտութիւններ կը հրատարակեն » ըսելով սահել անցնելու :

Սենք Արշալուսոյ համամիտ չենք կրնար ըլլալ, կարծելու թէ ամբաստանող անձինք այն աստիճան պարտաւոր եղած ըլլան, որ իրենց բարձրութիւնէն խոնարհել չուզեն իրենց դէմ եղած անիրաւ յարձակումները վանելու . մեր խելքը չենք որ մեղի պարտաւոր համարել այն անձինքը, որոց ձեռք յանօրէնութեան են, և աչք նոցա լի է կաշառօք : Կը սըխալի Արշալուսոյ, երբ կը կարծէ թէ ամբաստանող անձանց լուծութիւնը ճշմարիտ արհամարհանք մ'է . մենք ընդհակառակն դատապարտելի լուծութիւն մը կը համարինք, և լուծեայն խոստովանութիւն մը, չուզելով գրգռել վերքերը որ աւելի չբացուին և անբուժելի չըմնան :

Ինչ զարմանալի բան . անգամ մը յամանակը հաղիւ երկու տողի չափ տկնարկութիւն մ'ըրած էր Եգիպտոսի կալուածոց խնդրոյն վրայ . և 15-20 աւուր մէջ երկու պատասխաններ ընդունեց Փունջի և Օրիօնի միջոցաւ . որմէ ստիպուած երբ 115 թուովը երկար յօդուած մը հրատարակեց, և այնուհետև ուրիշ քանի մը թուերով ալ . այն ատեն իրենց Բարեխաճ և պարտաւորութիւնը, զգային և չքննարկեցան պատասխանել յամանակին . . . :

Եգիպտոսի մէջ աղբային որ և իցէ շարժում առանց անհարկութեան Յակոբեան եղբարց չիտարարուիր . առանց անոնց կամայն ու հաճութեան աղբային որ և իցէ թերթի մէջ ինչպատ Եգիպտոսի յօդուած մը չհրատարակուիր . մինչև իսկ ստուգած եմք որ թերթերու նիւթ մատակարարելու համար գրիչ վարձուած է, և արգէն նշաններն ալ տեսնելու վրայ ենք . զարմանք, զարմանք, զարմանք, որ միայն յամանակին հրատարակութեանց դէմ պայաններ են :

Եւ ամանակին հրատարակութիւններն այնչափ սուղ և հաւանական աղբիւրներէ բաղ

ուած են, և նոյն իսկ Յակոբեանք այնչափ վրաստահոլ թեամբ գիտեն թէ «կուրի նետած քար չէ», որ իրենց ամենամեծ բարձր-վիճակ մէջ անգամ հաճած են մարտելու, և գլուխ ծեծելու որ Դոմոնիկ անդի: Արշալոյսը չգիտէր, բայց Յակոբեանք աղէկ գիտեն թէ հովը իրենց գէտ որ կողմէն կը փչէ, և ինչպիսի կողմէ, զոր թերևս իրենց անօրէնութեց գործիք ալ ըրած ըլլան, և թերևս ըստ ամենայնի անօր սիրտը չափ չեն յաջողած: . . . ուստի պարտաւ տեղը թող չկարծէ Արշալոյսը թէ ճշմարիտ արհամարհանք մ'է անոնց լուսթիւնը, և պարտաւ տեղն ալ զմեզ և ուրիշներն ալ անխոհեմ թող չհամարէ:

Իսկ Նուպար փաշայի գործակաւորը ըլլալուն շնորհիւ, Յակոբեանց բարի ու ազգասէր յատկութիւնը տալն ալ բոլորովին մեզի անպատեհ կը թուէ: Նուպար փաշան մարդ մ'է և կրնայ սխալած ըլլալ. կամ իր անձնական գործոց համար անոնց արժանիքը կշռած և հաւանած ըլլայ. սակայն կրնամք Նուպար փաշայի բազմակնեքովը Յակոբեան եղբարց անիրաւութիւնները ծածկել. բաւ լիցի: Կ'ուզէինք գիտնալ թէ, արդեօք Արշալոյսը ըստ ինչի պէս Յակոբեանց անիրաւութիւնները հրատարակելով, Նուպար փաշայի սիրտը յերաւի վերաւորած կ'ըլլէր. ասանկ առարկութիւն մ'ընելը ուրիշ բանի չծառայէր, բայց եթէ այն առարկան ու աղնուական անձն ալ կ'աղակտէր ցուցնէր: Անք ընդհակառակն համոզուած ենք թէ նոյն իսկ Նուպար փաշան ալ խաբուած է. և ինքն անուղղակի կերպիւ գործիք եղած է Յակոբեանց ձեռքը. որ եթէ ոչ այսօր, գէթ օր մը արտամութեան մէջ իր անուանը մէկ արտաք կրնայ ըլլալ:

Իսկ Արուստղէմի կալուածոց խնդիրը եթէ Արշալոյսը ըստ ինչի պէս բարձր, խրախօյն կողմէն Ազիպոսի միալու կերպիւ որոշումն ստացած է. թող չկարծուի թէ վերջացած է. այն ազգեցութիւնները որոնց շնորհիւ այսօր այս անիրաւութիւնը կ'ըլլայ. վաղը կրնայ ըլլալ որ դադրին, և խնդիրն ալ իր արդար լուծումին առնէ: Այսօր բոլոր Աղբը, Պատրիարքով և Կեդր. Վարչութիւնով բաց ի Յակոբեաններէն և անոնց արքանեակներէն՝ նոյն կալուածները Արուստղէմի իրաւունք կը ճանչնան. անանկ որ Արուստղէմի Պատրիարքը Աղբին կողմէն այդ իրաւունքները պիտի պահանջէ, այսօր, վաղը, և թերևս հարիւր տարի ետքն ալ. ինքը իրաւունք չունի ոչ այդ պահանջումէն ետ կենալու և ոչ ալ ասոր անցը շնորհելու:

Կան ոմանք, ինչպէս անցեալ չաթուան Սանդուղէին մէջ ալ հրատարակուած էր, որ կը կարծեն թէ Արուստղէմ նոյն կալուածոց վրայ միայն անուանական իրաւունք մ'ունի. իբր թէ Ազիպոսայք իրենց դրամով ծախու առած, և եկեղեցի չունենալուն համար Ս. Յակոբայ անուանը գործուցած են: Այս թէ այս է իրաւունքին, անաչառ քննութիւն մը ճշմարտութիւնը կրնայ յերևան հանել. երբ Արուստղէմ օրինաւոր փաստերով հաստատէ թէ այն կալուածները իր դրամով ծախու առած, և կամ այս կամ այն անձանցմէ յանուն Ս. Յակոբայ վագրք եղած են, այն ատեն իրաւամբ ալ տէր կրնայ ճանչցուիլ: Ազիպոսի ազգային տուժարներն անգամ Ս. Արուստղէմի իրաւունք ունենալը կը հաստատեն. և հետեւեալ ցուցակը՝ որ Ազիպոսի առաջնորդ հանգուցեալ Կիրակոս և Վաքիէլ եպիսկոպոսաց տուժարներէն քաղուած է, յայտնի կը ցուցնէ թէ Աղբոսանդրից մէջ ծախու առնուած տեղն ու տունները (որոնց ինչպէս ծախու առնուիլը յայտնի կ'երևայ այն նամակէն, զոր հրատարակեցինք մեր 127 թուովը), Ս. Արուստղէմի յատուկ դրամովն առած է. ինչպէս կ'երևի Իրաւին մէջ, 188563 զուրուշ 30 փարայ Յովսէփ սարկաւագի ձեռքը Ս. Աթուէն խրկուած է, 63500 զուրուշ ալ Հնդկաստանէն բերուած նուիրակ Սամուէլ վարդապետի միջոցաւ, և 9625 կրկին Ս. Աթուէն փոխցայիւ խրկուած:

Այս և ուրիշ բազմաթիւ փաստեր ունի Ս. Արուստղէմ, Ազիպոսի մէջ իր ունեցած կալուածոց մասին. Ազիպոսայք նոյն կալուածներէն զատ իրենք յատուկ կալուածներ ունին, որոնք տարին 200 հազար զուրուշի մօտ եկամուտ կը բերեն, մինչդեռ Ս. Արուստղէմի կալուածները տարին 100 հազար զուրուշ եկամուտ ունին:

Ի 1835 թուոյ մինչև 1841 վերջ Ազիպոսի Ս. Յակոբայ վաթրֆից և հոգեաւան և եկեղեցւոյ

ԻՄԱՏ

զուրուշ փր.

37124	1837 թուոյ Նիվագրֆից Ս. Յակոբայ վարձ
29429	1838ին
33400	1839ին
25642	30 1840ին
27303	20 1841ին
152899	10

Հոգեբան և եկեղեցւոյ երապ

14965	1835 թուոյն	61967
15275	1836 թիւ	
11720	1837 թիւ	
11270	1838 թիւ	
8737	1839 թիւ	
214916	10	
183563	30	
63500	Ի տարբէր լինողոյն առաջեալ Դրամ 36-օր 30-վեկէ սար- կաւազի :	
9625	Ի Հնդկաց եկեալ երե- կապար ֆրանցիս նո-իւրակ Սահմանէ վարդապետի :	
476605	Ի արքայ լինողոյն փոխարին- առաջեալ :	

ՄԱՍՐԱՖ

12006	24	Վասն տանց նորոգութեան և և այլ ծախք վաղը ֆիլիպ 1837
19664	29	1838 թուոյ ծախք վասն տանց
2751	6	1839 թիւ եղեալ ծախք
31840	13	վասն տանց տանց նորոգ շէ- նութեան 1840ին
3575	20	ծախք տանց 1841ին
69838	12	

Հոգեբան և եկեղեցւոյ Ժառանգ

18766	1835 թուոյն	90866
18889	1836 " "	
20443	1837 " "	
16453	1838 " "	
16315	1839 " "	
160704	12	
16587	Զաղացի գործեաց գին	
23064	առ Ս. լինողն առաքեալ ընչից գին և ծախք	
193850	Ճիւղեաւորի Գնեալ քան և այլ սեղեւոյ գին	
394205	12	
5590	35	ի 36 թուոյ առաքեալ իրաց գինըն
10972	20	ի վերայ վարձաւորաց տան առնելիք
65836	13	ի վերայ եկեղեցւոյն առնելիք, ի շինութիւն եկեղեցւոյ իբր փոխ առեալ

476605

Այլապիսի օրը լինելովուցի վարձարանին լ.
կարգի աշակերտաց Հայերէն լեզուի և թուա-
բանութեան քննութիւններուն ներկայ գըտ-
նը եւ լով, գոհացուցից վիճակի մը մէջ տեսանք
աշակերտները, մանաւանդ լ. կարգի մէկ քա-
նի սրտանկները : Լինելու այս արդիւնքը
Սեծ. թաղ. Խորհրդոյ ջանից և Հայկաբանութեան,
թուաբանութեան, պատմութեան, միանգամայն Քրիստոնէական վարդապետութեան
գաւառութեան և ընդհանուր Տնօրէն սար-
կաւազ տիրացու Բարսեղ լ. յաղմարեանին
անխնայ և անդուլ աշխատութեանց կրպակ-
կանի : Բնութի ինչպէս առանձինն, նոյնպէս և
հրապարակաւ մեր շնորհակալութիւնը կը մա-
տուցանենք թէ թաղ. Խորհրդոյ և թէ բա-
րեջան Վառապետին : Կը ցաւիմք որ թաղեցիք,
մանաւանդ աշակերտաց ծնողք որ 150 ի մը
չափ յատկապէս հրաւիրեալ են եղեր, գրեթէ
խիտ մեծ մասամբ ներկայ չէին քննութեան
(թէ և Սանքրդ պո-նոյնի սրճարանները լեցուած
էին . . .) : Ցաւօք սրտի խնայանք նաեւ թէ
աղայոց ծնողքներէն շատ քիչերը իրենց սրտոց
գաւառարակութեանը համար ամսական փոք-
րիկ նպաստին չեն զանար, մնացեալներն ա-
մենեւին անփութ են եղեր (թէ և օգիւի և գի-
նիի ամէն երեկոյ թերեւ 3-4 դրամ կը վառ-
նեն . . .) : Լինելու վարձարանն ալ գոցուած
մնացած է, և թաղ. Խորհրդոյ զմեզ ա-
պահովուց քիչ ատենէն բանալու, շնորհիւ
ճշմարիտ աղգասիրաց :

Երբ Կ. Պօլսոյ մէջ լինելովուցի նման
թաղի մը ժողովուրդը մեծ մասամբ անփութ
կը մնայ իր օրգւոյ գաւառարակութեանը հո-
գը բառնալու, ալ ինչ իրաւունք կ'ունենանք
գաւառներու մէջ յառաջադիմութեան հա-
կառակ եղած ցոյցերուն վրայ գանգատելու :
Սիսի սա միտթարութիւնն ունինք որ ճշմա-
րիտ աղգասէր անձերն ալ լ. առուծոյ ողորմու-
թեամբը չգտնուելով, գէթ անոնց շնորհիւ բար-
ւոք ապագայի մը ակնկալութիւնը սրտերնուս
մէջ կը կրենք :

Ղալաթիոյ վարձարանին քննութիւններն
արդէն աւարտած, և նոյեմբերի օկիդէն գըտ-
րոցական նոր տարւոյ ընթացքը սկսուած է քա-
նի մը նորոգ բարեկարգութիւններով, և գաւառ-
առուներն անընդհատ կը կատարուն : Յիշ-
եալ վարձարանին թէ քննութեանց և թէ նո-
րոգ ձեռք առնուած ընթացքին Տեղեկագի-
րը մասնաւորապէս պիտի հրատարակուի Պար-
գեաւաշխութեան հանգիսին օրը, որ մօտ օ-
րերս պիտի կատարուի :

ԽՐԻՍՏԵԱՆԻՆ ՄԵԿ ԿՈՆԴԱԿԸ

Խրիստեան Ղեր. Հայրը իր կենաց առջի օ.

բէն Հայտատանի աւերակները ողբացած է, ու կ'ողբայ. և իր ճակատագիրն ալ նոյն աւերակներէն ղինըր բաժնած չէ մինչև ցարդ: Վարդապետ վանահայր կ'ըլլայ, հոն աւերակ կը գտնէ. հազիւ դայն կը նորոգէ, և յահա մեծ պարտուց ներքե կ'ընայ: Սչայ Ս. Կարապետի վանուց վանահայր կ'ըլլայ, և ահա այն հռչակաւոր Սուրբ վայրն ալ անշնորհք միտ բանից ոմանց ձեռքը բարոյապէս, և երկրաշարժին միջոցաւ ալ նիւթապէս բայքայած և կործանուած կը գտնէ: Հանգիստ չկայ իրեն համար, չէն տեղ բնաւ երբէք, միշտ աւերակ, միշտ աւերակներ: Խրիմեան որ յիշեալ վանուց բարոյական չէրին ճարտարապետն էր, նիւթականին ճարտարապետութիւն ալ յանձնն կ'առնէ, և ժողովրդեան ձեռնտուութիւն կը դիմէ: Կհա այս անգամ Պօլսոյ, Իզմիրի, Իշխիմիտի, Լոյիւրնէի, Թէքիրտաղի, Պրուսայու և Պանտրմայու ժողովրդոց ձեռնտուութիւն ինքրելու համար Ս. Կարապետի միտքան արժանապատիւ Եսայի վարդապետը իրկած է ի Պօլս իր յատուկ Կոնդակաւ: Ըմեն. Ս. Պատրիարք Հայրն ալ յատուկ կոնդակ տալով, այժմ յիշեալ վարդապետը մայրաքաղաքիս եկեղեցիները թապալս շրջապայեցնելով, ողորմութիւն կը հաւարէ Ս. Կարապետի նորոգութեան համար: Գիտե՞ք որ ժողովուրդը այն հռչակաւոր վանուց համար իր լումայն չիմնա՞յեր, բայց մասնաւորապէս ազգետներ և բարեխնէր անձանց յատուկ նուիրոցն ալ կարօտութիւն կայ. և ասարակոյս չունինք որ իրմեանի ոգին ու նպատակը սիրողները պիտի չըզբանան իրենց նպատակները: Հոս կը հրատարակենք Խրիմեանի կոնդակը, որ Սչայ վանից նորոգութեան և ժողովրդեան ձեռնտուութեան պէտքը խիստ ճարտարութեամբ կընկառադրէ: Ըն այժմ այսչափ մեր կողմէն:

Ի գերահաջ դրանէ Մչոյ սուրբ Կարապետի հանրահռչակ ուխտէն ուր հանգուցեալ են ոսկերք սուրբ Մկրտիկն Քրիստոսի, Միտոնի, և Կրանիտայ և եօթն խոտաճարակայն, Աթանազիէն հայրապետին և ալ նշանադրած նշխարն սրբոց, և սոցին արուպ պաշտօնակայ ի Տէր Մկրտիչ Ս. վարդապետէ Խրիմեան և համայն միաբան ուխտէ Գրակայ վանից, Աւետարանի խաղաղութեան Յիսուսաւանդ ողջոյն նուիրի առ հաւատացեալ ժողովուրդս ի Տէր, որք ի հայրենի մեր բնակամունդ աշխարհէն հեռացեալ ի տարաշխարհս բնակեալ կան, ի Կոստանդնուպօլիս, յԱլլիքանուպօլիս, ի Ռօթամիէ, ի Չմիւտնիս, ի Նիկիոմիդեայ, ի Պրուսայ, ի Պանտրմայ, և առ սոքօք եղեալ ի շրջակայ վիճակս, և որոց առ հասարակ յերկնից գթութենէն չնորք, ողորմութիւն, խաղաղութիւն, յաջողութիւն, բարօրութիւն և յառաջագիտութիւն մաղթեմք ի հոգեւոր և ի մարմնաւոր բարեմասնութիւնս, և կալ մնալ ձեզ յայն առաւել կեանս, զոր Քրիստոս ետ միայն իւրոց հաւատացելոց:

Յետ նուիրելոց Աստուածապարգեւ ողջունիւսոյն ընծայարեք շրջաբերականս, յայտ առնեմք մեր աղօթի աղագիտոց որք ընտկեալ են ի վերոյ յիշեալ

քաղաքս, Տարօնոյ և Մչոյ աշխարհին մէջ որ երբեմն կալուածական երկիր էր Մամիկոնեան քաջազանց, կառուցեալ է սուրբ Կարապետի հռչակաւոր վանքը, նոյն իսկ սուրբ Լուսաւորչին և քաջին Տրդատայ ձեռքով: Այս վանք յետ սուրբ Նրուսահէմին և Արարատեան մայր աթոռոյն Եջմիածնի զրեթէ մեծագոյն պարծանք է բովանդակ աշղիկն Հայոց, և Հայաստանի հազարաւոր վանօրէից մէջ. որք ըստ մեծի մասին դառնաբեր ժամանակին երեսնէն աւերակ դառնալով անշն մնացած կան. Գրակայ վանք դեռ կանգուն կայ հազար հինգ հարիւր տարիէ ի վեր, Լանկիթեմուրին, Դահապատին և Արարապոյոց արշաւանքները թէպէտ զինքն չատ անգամ հիմն ի վեր տապալեալ ազարանցին, բայց Հայոց վաղեմի բարեպաշտութեան հոգին դարձեալ վերանորոգեց Գրակայ տաճարին փառք, և հասոյց մինչև ցմերօրերը: Իսկ անցեալ 1863 թուականին պատահած աղէտալի երկրաշարժին պատճառաւ Գրակայ վանուց չէնքերն առ հասարակ խախտելով. որք հիմն ի վեր տապալեց, որն եւս կիսականդուն թողուց, քարուկիր մեծաշէն դպրոցն կիսով չափ կործանեց, մնացած յարկին տակ բնաւ ապահովութիւն չիկայ մնալ դպրոցի մանկանց, թողում ուխտաւորաց և միաբանից սննեակները որք առ հասարակ ձեւըրութեով խաթխած են: Բւստի անհրաժեշտ պէտք է որ Տարնոյ վանք վերանորոգի ոչ միայն բարոյապէս այլև նիւթապէս: Այս կրկնակի վերանորոգութեան ուխտագիր է առաջի ճողին անձնուիրաբար Խրիմեան վարդապետն: Բայց միթէ՞ կարող է ապիկար անձ մի գլուխ հանել, աւարտել այս մեծագործ ձեռնարկութիւնը, առանց Աղլին ընծայաբերութեան. քաւ, վարդապետ միայն չլնող մի է, նիւթ մատակարարող աղբն է:

Ուրեմն ո՞վ դաղթական սիրելի աղգայինք Բիւզանդիոնի, միջերկրական ծովու եզերքէն ամենայն դուրսթմտութեամբ ձեռն կարկառելով նիւթ մատակարարեցէք, այս է իսկ ձեր նուիրական պարտք, իսկ մեր և համայն միաբանութեանս սկիզբն առնել շինութեան, այնպէս և այն պայմանով, զոր Աստուած, և կեղեցին, մեր նախնի վանաշէն սուրբ Հարք և արդի աղգ կը պահանջեն, այսինքն Գրակայ վանքն հանել իւր այժմեան անբարեկարգ դպրութենէն, և հանդատել ոսկեգարեան դպրութեան մէջ, այն է՝ Տարօնոյ թշուառ աշխարհին մէջ Լուսաւորութեան խարոյկ մի վառել. նորա շրջապատ ժողովել աղիստութեան և սառնամանեաց մէջ գողացող Հայոց մանկունք: Վասնորոյ ընդի և հարազատ միաբան սուրբ ուխտիս տէր Եսայի ուսումնասէր վարդապետ շրջաբերականիս հետ առ գրունս ձեր յղեցաք ամենապատիւ Պատրիարք հօր յանձնարարական թղթով. չէ թէ հին սովորութեամբ չըջկու խնդրել ինչպէս վաղեմի նուիրակայ սովորութիւնն էր, այլ իբրեւ պատահումն այս նուագ միայն Տարօնոյ ուխտն նպատակ կը խնդրէ աղգէն իւր վերանորոգութեան համար:

Սնայածը Գալ անգամ

ՏՆՕՐԷՆ — Ի ՄԵՆԵՐԻ

ՍՏԵՓԱՆ Պ. ՊՕԶՆՈՍ ՓԼՓԼՁԵԱՆՑ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ